

С. А. Сігаева

МЕСЦА І РОЛЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ
Ў СІСТЭМЕ УВА ЛІНГВІСТЫЧНАГА ПРОФІЛЮ

Паняцце “ўніверсітэт” узыходзіць да лацінскага слова “universum”, якое ў перакладзе азначае “ўсеагульны”, “цэласны”. І сапраўды, на працягу некалькіх апошніх стагоддзяў студэнтамі вывучаліся не толькі вузкасפעцыяль-

ныя, але і агульнагуманітарныя і грамадскія дысцыпліны. Гэта прыводзіла да таго, што людзі, якія атрымалі ўніверсітэцкую адукацыю, былі развіты ўсебакова, валодалі некалькімі замежнымі мовамі, разбіраліся ў літаратуры і філасофіі, культуры і мастацтве.

Галоўнай мэтай любой вышэйшай прафесійнай адукацыі з'яўляецца фарміраванне сістэмы прафесійных навыкаў і ўменняў з мэтай падрыхтоўкі граматычных спецыялістаў, што неабходна ўлічваць незалежна ад прафесійнай спецыялізацыі студэнта. У немалой ступені гэта адносіцца і да ўстаноў вышэйшай адукацыі гуманітарнага профіля. Нараўне з гэтым, вышэйшая адукацыя павінна таксама дапамагчы станаўленню і ўсебаковаму развіццю асобы, павышэнню яе агульнага інтэлектуальнага ўзроўню. Выкладанне літаратуры як няпрофільнага прадмета дае магчымыя шляхі вырашэння гэтай праблемы.

Студэнты Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта вивучаюць беларускую літаратуру як няпрофільны прадмет. Асноўным аб'ектам вивучэння ва ўніверсітэце акрамя моўных дысцыплін абранай спецыяльнасці з'яўляецца як гісторыя замежнай літаратуры ў цэлым, так і гісторыя літаратуры той дзяржавы, мову якой вивучае студэнт. Пры гэтым шматгадовая традыцыя выкладання ў Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце як беларускай, так і замежнай літаратуры дазволіла знайсці аптымальную форму выкладання беларускай літаратуры: была ўпершыню сфармулявана канцэпцыя выкладання беларускай літаратуры менавіта ў кантэксце сусветнай.

Літаратура як частка культуры з'яўляецца адкрытай, пранікальнай для ўсіх іншых яе складнікаў. Кампаратывістскі падыход да выкладання дадзенай дысцыпліны дазваляе выявіць міжлітаратурныя сувязі на аснове твораў, аўтараў, жанраў, гісторыка-культурных перыядаў. Вынікам узаемапраанікнення культурных пластоў з'яўляецца інтэртэкстуальнасць. Тэкст пры гэтым разумеецца ў шырокім сэнсе. Інтэртэкстуальнасць – тэрмін, які абазначае латэнтна існуючыя сувязі кожнага тэксту з іншымі тэкстамі як нацыянальнай, так і сусветнай літаратуры. Інтэртэкстуальнасць з'яўляецца філалагічнай, лінгвістычнай і агульнакультурнай праблемай і адносіцца да складанай сістэмы наўмысных або ненаўмысных спасылак у полі кожнага тэксту.

Інтэртэкстуальнасць у літаратурным творы можа быць з тэкстам іншага твора, з сяміятычным невербальным феноменам, з гістарычнай падзеяй або сацыяльным фактам. У літаратуразнаўчым адукацыйным дыскурсе інтэртэкстуальнасць – гэта падыход да выяўлення і разумення сувязі паміж рознымі аб'ектамі. Для метадыкі выкладання літаратуры інтэртэкстуальнасць – гэта праблема аўтара, літаратурнага дыскурсу і чытача.

Розныя метадычныя шляхі і формы ўзаемазвязанага вивучэння літаратур вызначаюцца своеасаблівацю культурна-гістарычнага развіцця народаў. Разам з тым можна гаварыць аб асноўных метадычных прынцыпах, якія на кожнай нацыянальнай тэрыторыі рэалізуюцца з улікам канкрэтных умоў.

Методыка выкладання літаратуры ўвогуле – гэта методыка, накіраваная на навучанне студэнтаў і сродак, з дапамогай якога пазнаюць літаратуру, каб яе зразумець і асэнсаваць. Сутнасць методыкі выкладання беларускай літаратуры як няпрофільнай дысцыпліны ў вышэйшай школе – пры дапамозе адукацыі садзейнічаць узаемапрапранікненню культур шматнацыянальнага грамадства. Пры гэтым асаблівае месца ў жыцці студэнта павінны займаць чытанне і праца ў бібліятэцы. Гэта садзейнічае павышэнню кругагляду, развіццю духоўных і маральных каштоўнасцей. Пакідаючы ўніверсітэт, яго выпускнікі павінны стаць не толькі спецыялістамі, але і высокаадукаванымі людзьмі ў цэлым.

Выкладанне беларускай літаратуры як няпрофільнай дысцыпліны ва ўстановах вышэйшай адукацыі патрабуе асаблівай канцэпцыі падачы мастацтва слова, прымянення найноўшай метадалагічнай асновы. У гэтым працэсе выкладчык дзейнічае як літаратуразнаўца, даследчык, інтэрпрэтатар сусветнай і нацыянальнай літаратуры, які ўвесь час узаемадзейнічае з культуралагічнымі і камунікацыйнымі тэндэнцыямі, пашыраючы, такім чынам, метадалогію свайго прадмета і спецыяльнасці. У сучасным адукацыйным працэсе лекцыя фактычна з’яўляецца галоўнай формай выкладання матэрыялу, планам дзеянняў, стратэгічным кірункам, шмат матэрыялу адводзіцца на самастойную працу. Таму ўніверсітэцкі лектар павінен быць выключным адмыслоўцам па сваім прадмеце.

Новае гучанне набывае і само вывучэнне літаратуры ва ўніверсітэце, неабходнасць разглядаць яе як зварот да традыцыі і сучаснасці, што дае магчымасць ажыццяўляць пошук ідэнтычнасці ў шырокім міжкультурным кантэксце. Гісторыя літаратуры бачыцца як гісторыя духоўнага і ментальнага развіцця нацый і іх дзяржаў ў літаратурных тэкстах.

Месца беларускай літаратуры як вучэбнага прадмета вызначаецца вучэбнымі праграмамі. Вучэбная праграма з’яўляецца дзяржаўным дакументам, які адлюстроўвае канцэпцыю сістэмы адукацыі.

Прынцыпы пабудовы вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры:

Жанравы прынцып – перавага яго ў тым, што ён дазваляе вылучыць жанравую сістэму, а таксама інварыянтнасць у канкрэтных тэкстах.

Тэматычны прынцып – ужываецца пры вывучэнні мастацкіх тэкстаў з падобнымі тэмамі і праблемамі. Гэта дае магчымасць параўноўваць розныя жанры.

Храналагічны прынцып – “гістарычны” – ўжываецца для вывучэння як беларускай, а так і для еўрапейскай літаратуры.

Змест дысцыпліны павінен адпавядаць сучасным адукацыйным стандартам і прынцыпам. Ён грунтуецца на вывучэнні ключавых літаратурных твораў адпаведных культур (сярэднявечнай, рэнесанснай, Новага часу, XX стагоддзя, сучаснай).

Мэта дысцыпліны – азнаёміць студэнтаў з найбольш важнымі паняццямі літаратуразнаўства, літаратурнымі напрамкамі, жыццём і творчасцю самых яркіх прадстаўнікоў беларускай і сусветнай літаратуры ад старажытнасці да

сучаснасці. Адначасова мэтай літаратурнай адукацыі з'яўляецца стварэнне літаратурна адукаванай асобы, якая ўспрымае літаратуру як спецыфічнае агульнасусветнае мастацтва, умее асэнсоўваць і абагульняць літаратурныя факты, інтэрпрэтаваць мастацкія і немастацкія тэксты.

Дасягненне гэтых прадугледжвае рашэнне некаторых задач. У працэсе вывучэння беларускай літаратуры студэнты павінны:

1) азнаёміцца з творчасцю беларускіх пісьменнікаў як у шырокім культурным кантэксце, так і разумець дыялагічнае ўзаемадзеянне твораў аўтараў розных літаратур;

2) вывучыць гісторыю беларускай літаратуры, яе вертыкальную перыядызацыю і гарызантальныя сувязі з іншымі літаратурамі;

3) адрозніваць віды літаратурных сувязей (кантактныя, тыпалагічныя, генетычныя);

4) азнаёміцца з прыродай мастацкага перакладу як найважнейшай формай літаратурных сувязей;

5) авалодаць прынцыпамі і крытэрыямі аналізу літаратурнага твора;

6) асэнсаваць агульначалавечы характар літаратуры ўвогуле і месца нацыянальнай літаратуры ў ёй.

Навыкі, якімі павінен авалодаць студэнт у працэсе вывучэння курса беларускай літаратуры:

1) умець праводзіць кампаратыўны аналіз мастацкіх твораў;

2) разумець літаратуразнаўчыя і культуралагічныя з'явы, для выяўлення як адзінства сусветнага літаратурнага працэсу, так і самабытнасці нацыянальнай літаратуры.